

VÝZNAMNÁ ZASTAVENÍ VE 110LETÉ HISTORII ČESKÉ TECHNIKY V BRNĚ

LEONARD HOBST

Vznik České vysoké školy technické spadá do posledního roku 19. století. Právě 19. století, někdy nazývané „stoletím páry“, bylo charakteristické prudkým rozvojem průmyslu hlavně v zemích Evropy a Severní Ameriky. Tento rozvoj, který vytvořil vědecký, technický a materiální základ století dvacátého, vyžadoval i nebývalý nárůst požadavků na vzdělání obyvatelstva, především v technických oborech. Ve všech evropských zemích byla zakládána technická učiliště a technické vysoké školy. Tomuto trendu začínající moderní doby se nevyhnuly ani země Rakouského mocnářství.

1a

1b

VÝVOJ TECHNICKÉHO ŠKOLSTVÍ V MARKRABSTVÍ MORAVSKÉM

Morava zaujímala přibližně 5 % plochy s 5,7 % obyvatel, ale v polovině 19. století již vytvářela 10 % průmyslové produkce Rakouské monarchie. Je proto logické, že bylo snahou vytvořit zde odbornou základnu pro rychle se rozvíjející průmysl, který byl soustředěn především v Brně. Tomu se především pro rozvoj textilního průmyslu přezdívalo „moravský Manchester“. Po vzájemné dohodě česky a německy mluvících obyvatel Moravy vzniklo v roce 1849 v Brně dvojjazyčné (utrakvistické) Technické učiliště, které mělo zabezpečit výchovu technické inteligence pro rozvíjející se průmysl Markrabství Moravského.

Obr. 1 VUT Brno, a) fotografie z roku 1910, b) současný stav

Obr. 2 Dr. Antonín Rezek

Obr. 3 Císař František Josef I.

NEGATIVNĚ-POZITIVNÍ ROLE TOVÁRNÍKA FRIEDRICH A WANNIECKA

Technickému učilišti se dostávalo vládní podpory. Po počátečních problémech s umístěním školy byla v roce 1860 postavena důstojná budova na nynějším Komenského náměstí a v roce 1873 byla povýšena na „vysokou školu technického směru“. V této době se však začaly vyhrocovat nacionalistické spory mezi zdejším německým a českým obyvatelstvem.

Velkým podporovatelem nové školy byl brněnský továrník F. Wannieck (Vaněk). Byl však velký nepřítel Čechů a aktivní germanizátor, který se zasloužil o to, aby se ve škole přestalo vyučovat česky a škola se stala ryze německou. (V roce 1876 zde byla zrušena čeština jako nepovinný předmět.) Wannieck se v 90. letech stal zakladatelem „Německého domu“ v Brně a svůj život zasvětil pangermánským myšlenkám o nadřazenosti německy mluvícího obyvatelstva (nemálo prostředků věnoval na prokázání starogermánského původu svého jména Vaněk).

Změny charakteru původně dvojjazyčné C. K. vysoké školy technické v Brně na ryze německou podnítily česky hovořící veřejnost na Moravě k oprávněnému požadavku na zřízení „české vysoké školy technické“.

Německy mluvící část obyvatelstva Brna byla zásadně proti jejímu vzniku, protože byla názoru, že existence české vysoké školy v Brně by mohla „ve značné míře způsobit újmu prastarému německému charakteru města“ a tímto názorem zavazovala i své německé poslance v parlamentu.

ZÁSADNÍ VLIV TAJNÉHO RADY DR. A. REZKA NA VZNIK VYSOKÉ ŠKOLY

2

K nedoceneným osobnostem přelomu 19. a 20. století patří Dr. Antonín Rezek (obr. 2). Do roku 1896 přednášel jako profesor rakouských dějin na pražské Filozofické fakultě a patřil k zakladatelům moderního českého dějepisce. V mládí si dal dokonce předsevzetí, že bude pokračovat v díle Františka Palackého.

V roce 1896 byl povolán do Vídně a stal se tajným radou na Ministerstvu kultury a vyučování. Zasloužil se o rozvoj českého středního školství – především vznikem nových gymnázií a reálků. Na konci 19. století se v monarchii projevoval nedostatek vysokých škol především technického směru. Dr. Rezek se na ministerstvu velkou měrou zasloužil o vznik a finanční podporu právě brněnské techniky.

Během roku 1899 vedl Dr. Rezek celou řadu jednání, směřujících k zajištění budov, profesorského sboru a dalších náležitostí brněnské techniky. Mnohá z jednání byla důvěrná (byla vedena v době jeho letního pobytu v Adamově), neboť si byl dobře vědom odporu německy mluvící části obyvatelstva Brna k vzniku české školy. Vláda si ale jasně uvědomovala, že požadavky české společnosti jsou oprávněné, a tak vypracovala všechny doku-

3

menty k tomu, aby Jeho veličenstvo císař František Josef I. mohl 19. září 1899 podepsat dekret o zřízení „Císařské a královské České vysoké školy technické v Brně“. Aby vláda utlumila německou „nespokojenost“, rozhodla, že bývalé „Technické učiliště“, které slavilo padesát let své existence, ponese oficiální název „K. u. K. Deutsche Technische Hochschule in Brünn“.

Úloha císaře Františka Josefa I. na vzniku české techniky byla zásadní, protože škola nevznikla „legální cestou“ na základě rozhodnutí parlamentu – tato cesta byla dle Dr. Rezka blokována obstrukcemi německých poslanců, ale dle ústavního § 14, který umožňoval obejít parlament a využít absolutistického práva panovníka (obr. 3).

Česká vysoká škola technická v Brně zahájila svoji činnost 3. listopadu 1899 a jejím prvním odborem bylo stavební inženýrství. Začínala velice skromně, pouze se čtyřmi profesory a v pronajatých místnostech a bylo opět zásluhou Dr. Rezka, že vláda uvolnila na nové budovy školy částku 2,29 mil. K a s výstavbou se začalo v roce 1907. Budova novobaročního slohu, kterou navrhl a jejíž výstavbu řídil architekt Karel Danda, patřila v době svého otevření (24. června 1911) k nejkrásnějším v Brně (obr. 1).

PANOVNÍKOVO JMÉNO V NÁZVU ŠKOLY

Profesorský sbor si dobře uvědomoval panovníkův význam a vliv při vzniku školy. Skromné poměry školy v počátcích její existence neumožnily tento dík plně vyjádřit. Před dokončením nových budov školy se proto profesorský sbor usnesl požádat panovníka, aby škola do budoucna mohla nést název „C. K. česká vysoká škola technická Františka Josefa v Brně“. Vzhledem k tomu, že císař rád viděl všechny projevy loajality svých poddaných vůči říši a trůnu, vyhověl této žádosti Nejvyšším rozhodnutím z 1. března 1911 a dal souhlas, aby se jeho vznešené jméno stalo součástí nového oficiálního názvu školy. Jako projev přízně se panovník uvolil přijmout 20. března 1911 deputaci českých profesorů k audienci, aby osobně vyslechl jejich díky.

DLOUHÉ OBDOBÍ PŘEVRAVNÝCH ZMĚN A ZVRATŮ

I když „Česká technika“ měla navždy nésti vznešené jméno Františka Josefa, tři roky po otevření nových budov začala Velká válka. Školní budovy byly přeměněny ve vojenský lazaret původně pro sedm set, později pro tisíc raněných. Škola se opět stěhovala do náhradních prostorů. Někteří profesori narukovali a snížil se i počet posluchačů (na 103 v letech 1916/17).

Konec Velké války, rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československé republiky přinesl změny i do postavení brněnské techniky. Portréty císaře Františka Josefa I. byly nahrazeny portréty T. G. Masaryka a v roce 1919 bylo z názvu školy odstraněno císařovo jméno. Škola tedy nesla název „Česká vysoká škola technická v Brně“. Jméno císaře Františka Josefa škola nenesla „navždy“, ale pouhých osm let.

Chod školy se podařilo velmi rychle zajistit. Již v roce 1918/1919 vykazovala největší počet posluchačů od svého vzniku – dvakrát tolik co před válkou. Od téhož roku byly jako řádné posluchač-

ky přijímány i ženy. Počáteční rozvoj školy, charakterizovaný otvíráním nových oborů a nových budov, byl omezen počátkem 30. let hospodářskou krizí. Úspory ministerstva školství v roce 1934 byly ze 40 % na úkor vysokých škol. I v Brně se měly rušit některé odbory (architektura a pozemní stavitelství). Necitlivý přístup ministerstva vyvolával u veřejnosti velké protesty.

Zřejmě ona nestabilita vysokého školství v 30. letech vedla profesorských sborů školy k myšlence intervenovat v její prospěch u různých vysoce postavených osobností československého veřejného života. Patřil k nim i nově zvolený prezident republiky Dr. Edvard Beneš, o jehož přízeň usilovali. Na návrh všech děkanů oborů školy bylo odsouhlaseno, aby pan prezident byl jmenován čestným doktorem technických věd. Jmenování bylo potvrzeno rozhodnutím Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 12. srpna 1936. Slavnostní promoce se uskutečnila až 16. března 1937, kdy prezident přijel osobně do Brna. Ještě před touto promocí byl pan prezident požádán, aby vysoká škola technická směla v budoucnosti nést ve svém štítě jeho jméno, což pan prezident odsouhlasil a zákonem č. 31/37 se změnil název školy na Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně.

V roce 1939 byla česká technika, stejně jako ostatní vysoké školy v Protektorátu Čechy a Morava, na dobu tří let uzavřena. K obnově činnosti školy však došlo až po 2. světové válce.

V roce 1945 se škola automaticky vrátila k názvu „Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně“. Budovy školy byly po skončení války silně zdevastovány, přesto se úsilím studentů a profesorského sboru dostaly do provozuschopného stavu a od podzimu 1945 začala výuka. Škola musela zvládnout velké množství posluchačů – studium dokončovali ti, kteří začali studovat před válkou, i ti, kteří během války ukončili studia na střední škole. Před školou se jevila skvělá perspektiva rozvoje v osvobozené vlasti.

Technické školství bylo pro rozvoj nového režimu nezbytné a bylo jím též podporováno. Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše dosáhla ve školním roce 1950/51 svého největšího rozkvětu a předpokládal se další rozvoj po stránce vědecké, vědecko-výzkumné, pedagogické a materiální.

Všechny proto šokoval rozkaz prezidenta republiky z 23. 8. 1951, kterým byla tato škola zrušena, převedena pod správu Ministerstva národní obrany a na jejím místě byla vytvořena Vojenská technická akademie. Na této měla být zahájena výuka již k 1. říjnu 1951.

Většina oborů „brněnské techniky“ se měla transformovat do nově vzniklých vojenských oborů „Vojenské technické akademie“.

Obor, který zbyl po „rozebrání“ brněnské techniky a o který MNO neprojevovalo zájem, byl obor stavebního inženýrství. Vzhledem k velkému počtu jeho posluchačů bylo nakonec rozhodnuto zřídit z oboru prozatímní „Vysokou školu stavitelství“.

ZROZENÍ Z POPELA

Vysoká škola stavitelství vznikla v říjnu 1951 jako východisko z nouze a nikdo jí nepřipisoval skvělou budoucnost. Prvním rektorem školy se stal Prof. Ing. Dr. Vojtěch Mendl, který musel řešit velmi obtížné a nevděčné úkoly. Naprostou většinu budov zabrala vzniklá Vojenská technická akademie, a tak škola získávala prostory roztroušené na třinácti místech po Brně. Vzdor nepřízní státu vůči brněnské technice, se právě Fakulta stavebního inženýrství Vysoké školy stavitelství v Brně stala záhy největší stavební fakultou v republice. Ve školním roce 1952/53 měla 2 170 posluchačů a 286 učitelů. Tento rozvoj se uskutečnil především zásluhou rektora Prof. Ing. Dr. Vojtěcha Mendla, který se

v této době o existenci školy zasloužil možná více než její zakladatel František Josef I. I přes nesmírnou snahu na zachování zbylých budov, byly škole odňaty v roce 1953 budovy na ulici Úvoz 33, Gorkého a Husově třídě, kde Vojenská technická akademie zřídila novou Fakultu železniční. Přednášky probíhaly v kinosálech a místnostech pronajatých od různých organizací až do roku 1956. Pokles mezinárodního napětí po smrti J. V. Stalina a K. Gottwalda v roce 1953 způsobil i pokles vojenského napětí mezi oběma bloky, a tím poklesl i význam vojenského školství. Naopak se projevil nedostatek „inženýrů“ v energetickém průmyslu, kteří byli „odčerpáni“ pro potřeby armády.

Nekvalifikované zásahy do sféry vysokého školství si začalo uvědomovat i Politické byro ÚV KSČ. V této souvislosti se začalo uvažovat o „obnovení“ energetické a strojní fakulty v Brně, kde by se využila mohutná výrobní základna Brněnského kraje – vyžadovalo to však přidělení vhodných budov.

Při těchto jednáních se dospělo k názoru, že rozšířením Vysoké školy stavitelství o energetickou fakultu dochází ke změně charakteru této školy, který stávající název nevystihuje. Proto se rozproudila diskuze o podobě nového názvu školy. Ministr F. Kahuda navrhl nový název školy „Vysoká škola stavitelství a energetiky v Brně“. Zvítězil však návrh tajemníka ÚV KSČ Jiřího Hendrycha, aby se nově rozšířená škola nazývala „Vysoké učení technické v Brně“. Tento název byl všemi schválen. Škola nese tento název od 1. září 1956. Prvním rektorem nové školy se stal Prof. Ing. Dr. Vilibald Bezdíček.

OBDOBÍ KLIDU A POSTUPNÉHO ROZVOJE

Změna názvu školy, uvolnění některých budov Vojenskou technickou akademií (např. Barvičova 85) a stabilizace učitelů přinesla trochu klidu do činnosti a rozvoje školy. Škola začala iniciativně zavádět nové obory a rozvíjet nové oblasti vědy. Tak byla již v roce 1959 zřízena Laboratoř počítačích strojů, která se jako jedno z prvních pracovišť v zemi začala zabývat počítačovou technikou za pomoci tehdy nejmodernějších počítačích strojů, které se průběžně inovovaly.

Přetrvávající nedostatek prostorů pro výuku vedl v roce 1959 k návrhu na dostavbu Akademického náměstí (v blízkosti ul. Veveří) budovami dalších fakult. Tento návrh nebyl schválen a rozvojové území školy bylo vyčleněno v prostoru pod Palackého vrchem. Po dlouhých odkladech se v letech 1967 až 1973 začalo s výstavbou studentských kolejí s celkem čtyřmi tisíci lůžky. Se zpožděním – až v roce 1975 se začalo s výstavbou Fakulty strojní, která trvala dvanáct let až do roku 1987. K výstavbě Fakulty elektrotechniky došlo až po změně poměrů v naší zemi v roce 1991. Nové poměry též umožnily návrat Fakulty stavební do historických budov na ulici Veveří 95.

OSLAVY 110. VÝROČÍ ŠKOLY

Letošní výročí není sice „zcela kulaté“, ale je významné, protože se koná již v konsolidované demokratické společnosti. Dá se reálně předpokládat, že po řadě zvrátů, které školu během její historie potkaly, se dostává do období stability s perspektivou dalšího rozvoje. Za poslední dvě dekády došlo k významnému rozšíření kontaktů školy s celým světem. Škola se zařadila po bok ostatním evropským a světovým technickým univerzitám. Tuto skutečnost si studenti dobře uvědomují, a proto zájem o studium na fakultách VUT v Brně stále roste.

Oslavy na 110. výročí byly zahájeny na Fakultě stavební VUT

v Brně již 15. 4. 2009 vernisáží výstavy „110 let studia na Stavební fakultě v Brně“, která se do listopadu konala ve Výstavních prostorech budovy FAST, a dále XII. mezinárodní vědeckou konferencí, která se konala od 20. do 24. 4. 2009 na Fakultě stavební VUT v Brně. Oslavy vyvrcholily dne 21. září 2009 slavnostním shromážděním akademické obce v aule Fakulty informačních technologií, kde na návrh Vědecké rady VUT v Brně byly třem světově uznávaným osobnostem uděleny čestné hodnosti „doktor honoris causa“ a dále sedmi členům akademické obce a spolupracovníkům VUT byly uděleny „Zlaté medaile VUT“. Celkové oslavy pak byly zakončeny na Fakultě stavební slavnostním shromážděním akademické obce dne 25. listopadu 2009, na kterém byly uděleny čestné medaile „Signum Excellentiae“ a „Signum Prosperitatis“.

VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI PŮSOBÍCÍ NA ČESKÉ TECHNICE V BRNĚ

4

Celou historii trvání České vysoké školy technické v Brně zdobí řada vynikajících odborníků, kteří ji v počátcích pomáhali budovat a rozvíjet a v pozdějších dobách udržovali její vysokou odbornou úroveň a mnozí se o její existenci zasloužili i svými odvážnými postoji v nelehkých dobách její historie. Je velmi těžké objektivně ve stručnosti vyjmenovat ty nejvýznamnější. Výběr byl proto zúžen na stavební obory a na jednotlivé historické etapy vývoje školy. Pomineme-li čtyři profesory – zakladatele, kteří stáli v roce 1899 u zrodu školy, jsou dalšími významnými osobnostmi:

5

Prof. Karel Hugo Kepka, autor rektorského řetězu školy, byl rektorem školy v letech 1916/17 a zakladatelem oboru architektury na škole v roce 1919 a též jeho prvním děkanem (obr. 4). Byl autorem projektu chemicko-technologického pavilonu školy a v moravských krajích byl znám mj. projektem kostela Nejsvětějšího srdce Páně v Brně-Husovicích z roku 1911 a projektem radnice v Prostějově, významné dominanty města dokončené v roce 1914.

Z meziválečného období je vhodné se zmínit o Prof. Ing. Janu Bažantovi, který působil na škole od roku 1930 (obr. 5). Před odchodem na školu projektoval celou řadu přehrad, z nichž nejznámější je kníničská přehrada u Brna. I na škole se zabýval řešením problémů vodních cest v rámci republiky. V roce 1933 převzal od Prof. Ing. A. Smrčka laboratoř vodních staveb, kterou dále rozvíjel.

V poválečném období patřil mezi významné odborníky a občany s velkou statečností v nelehkých dobách Prof. Ing. Dr. techn. Vojtěch Mendl, DrSc., odborník na stavby železniční, tunelové a vodohospodářské (obr. 6). Byl zakladatelem Ústavu mechaniky zemin a zakládání staveb, kde sám přednášel celý obsah geotechniky. Podílel se na významných stavbách republiky, jako byla „Vážská

6

kaskáda", přečerpávací elektrárny Dlouhé Stráně, Čierny Váh, Dalešice aj. O školu se významně zasloužil, když byl v letech 1951 až 1953 rektorem Vysoké školy stavitelství v Brně a pomohl překonat krizi, která vznikla rozpadem České vysoké školy technické Dr. E. Beneše.

Z novější historie je nutno zmínit významného odborníka z oblasti projektování betonových staveb Prof. Ing. Konráda Hrubana, DrSc., který působil v Brně od roku 1937 až do roku 1953, kdy přešel do Prahy (obr. 7). Zásadní, celosvětový význam mají jeho práce v oboru dimenzování železobetonových konstrukcí. Nejvýznamnějším je jeho dílo „Navrhování betonových konstrukcí“.

7

Do posledního období je možné přiřadit Prof. Ing. Karla Zůdu, DrSc., významného odborníka na konstrukce z předpjatého betonu, především na mosty. Studoval ve Francii a z francouzštiny přeložil řadu knih a článků. Vyškoloval celou generaci brněnských mostařů. K jeho nejvýznamnějším publikacím patří „Výpočet

konstrukcí z předpjatého betonu“.

Uvědomuji si, že tento výčet významných osobností je zavádějící, protože i v ostatních oborech byli význační odborníci, kteří se nezapomenutelně zapsali do historie fakulty. Snad z vlastních vzpomínek bych ještě doplnil Prof. Ing. Dr. techn. Ferdinanda Lederera, DrSc., jehož přednášky byly velmi oblíbeny a jeho ocelové pavilony na Brněnském výstavišti stále udivují smělou konstrukcí, i když od jejich výstavby uplynulo téměř padesát let.

Prof. Ing. Leonard Hobst, CSc.
FAST VUT v Brně
Ústav stavebního zkušebnictví
Veveří 95, 662 37 Brno
e-mail: hobst.l@fce.vutbr.cz

Obr. 4 Prof. Karel Hugo Kepka

Obr. 5 Prof. Ing. Jan Bažant

Obr. 6 Prof. Ing. Dr. techn. Vojtěch Mencl, DrSc.

Obr. 7 Prof. Ing. Konrád Hruban, DrSc.

Literatura:

- [1] Pernes J.: Kapitoly z dějin VUT v Brně (Cesta moravské techniky 20. stoletím), VUTIUM, Brno 2009, ISBN 978-80-214-3376-2
- [2] Franěk O.: Dějiny Vysokého učení technického v Brně, I, Do roku 1945, Blok Brno 1969
- [3] Franěk O.: Dějiny Vysokého učení technického v Brně, II, 1945–1975, Blok Brno 1975

síla zkušenosti

Mott MacDonald Ltd.
je jedna z největších světových
multi-disciplinárních projektově
inženýrských konzultačních
společností

Mott MacDonald Praha, s.r.o. je česká pobočka mezinárodní společnosti Mott MacDonald Ltd. Naše organizace poskytuje služby v mnoha oblastech inženýrského poradenství a projektového managementu. Jedná se o poradenské služby, zpracování studií ekonomického hodnocení, zpracování a posuzování všech stupňů projektové dokumentace, řízení a supervize projektů.

Tyto činnosti zajišťujeme v těchto oblastech:

Silnice a dálnice
Železnice
Mosty a inženýrské konstrukce
Tunely a podzemní stavby
Vodní hospodářství
Životní prostředí
Geodetické práce
Grafické aplikace
Inženýring a konzultační činnost

Kontakt:

Mott MacDonald Praha, spol. s r.o.
Ing. Jiří Petrák
Národní 15, 110 00 Praha 1
tel.: +420 221 412 800, fax: +420 221 412 810
www.mottmac.com, e-mail: mottmac@mottmac.com

Mott MacDonald